

Paweł Felis

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Joanna Szlęzak-Matusewicz

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

OPTYMALIZACJA PODATKOWA – MOŻLIWOŚCI A REALIZACJA

1. Wprowadzenie

Podatki jako podstawowe narzędzie systemu finansowego pełnią funkcje zasiłeniowo-regulacyjną i motywacyjną. Mogą one jednak także wpływać negatywnie na sytuację ekonomiczną podmiotów gospodarczych, ponieważ ograniczają siłę nabywczą opodatkowanych (pozbawiają części wypracowanych przez nich środków finansowych), a także mogą zakłócać funkcjonowanie mechanizmu rynkowego. Efekty te określane jako dochodowe i substytucyjne zależą od struktury systemu podatkowego, rodzaju taryf podatkowych i wysokości stawek podatkowych. Ponadto, co wynika ze zmienności i niepewności ustawodawstwa podatkowego, podatki zawsze będą oceniane przez podatników jako powodujące ryzyko i niepewność ich bytu. Nie może więc dziwić, że u przedsiębiorstw można zaobserwować naturalne mechanizmy obronne. Można przyjąć, że podatek jest parametrem wyboru dla przedsiębiorstw – mogą one przecież go wykorzystywać do uzyskiwania przewagi konkurencyjnej i poprawy efektywności swojej działalności. Jeżeli zatem przedsiębiorca podejmuje określoną działalność, to nie może sobie pozwolić na nieuwzględnianie skutków podatkowych swoich decyzji.

Na tym tle jawi się waga legalnych działań podatnika polegających na obniżaniu podatków przy wykorzystaniu każdej dostępnej możliwości, jaką stwarza prawo podatkowe. Działania takie mogą polegać na: wykorzystaniu wszelkich możliwości tkwiących w prawie podatkowym (wykorzystanie preferencji podatkowych),

wyszukiwaniu luk w przepisach podatkowych, przesunięciu płatności podatkowych w czasie i arbitrażu podatkowym (wykorzystanie różnic w opodatkowaniu). Pojawia się tu także kwestia oceny wymienionych aktywności podatnika, przede wszystkim w sytuacji, gdy regulacje podatkowe, z których korzysta, są wątpliwe z moralnego i prawnego punktu widzenia.

W niniejszym opracowaniu zwrócono uwagę na takie działania i zachowania podatników, które mieszczą się w zakresie znaczeniowym optymalizacji podatkowej. Celem jest zaś włączenie się w nurt dyskusji na temat właściwego postrzegania istoty optymalizacji podatkowej. Stąd próba wypracowania takiej definicji, dzięki której możliwe będzie oddanie rzeczywistego charakteru optymalizacji podatkowej, umożliwiającej realizację zakładanego przez przedsiębiorcę celu ekonomicznego. Nie wydaje się więc, by właściwe było postrzeganie optymalizacji podatkowej wyłącznie przez pryzmat działań redukujących obciążenie podatkowe jako wyłącznego celu działania podatnika. Oznaczałoby to w praktyce większe zainteresowanie racjonalnością podatkową niż ekonomiczną.

Praktyczne rozważania zawężono do wskazania potencjału podatków dochodowych w formułowaniu strategii podatkowych i oceny ich wykorzystania przez przedsiębiorstwa.

2. Pojęcie optymalizacji podatkowej w świetle teorii i praktyki

Podatki istniały od zawsze i od zawsze budziły niechęć tych, którzy musieli je płacić. Jest to naturalna reakcja na ingerencję państwa w finanse osobiste obywatela. Być może dzieje się tak dlatego, że trudno uchwycić bezpośredni cel wydatkowania środków pochodzących z podatków. Już z samej definicji podatku wynika, że ma on charakter nieodpłatny, a więc podatnik za płacenie podatków nie powinien nic w zamian oczekiwać. To z kolei kłóci się z ludzką naturą – płacąc, zawsze oczekujemy czegoś w zamian¹. Dlatego podatki budzą wśród społeczeństwa opór.

W literaturze² i doktrynie wymienia się dwie podstawowe formy oporu podatkowego: uchylanie się od opodatkowania (*tax evasion*) i unikanie podatku (*tax avoidance*)³.

---

¹ J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie podatkami osób fizycznych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 13.

² Por. np. A. Gomułowicz, D. Mączyński, *Podatki i prawo podatkowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016, s. 379.

³ Oprócz tych wymienia się także oszczędzanie podatkowe jako bierne działanie podatnika polegające na powstrzymaniu się od określonych działań powodujących powstanie obowiązku podatkowego

Uchylenie się od płacenia podatków polega na podejmowaniu działań zakazanych przez prawo podatkowe prowadzących do zmniejszenia ciężaru podatkowego albo do całkowitego jego wyeliminowania. Jest to działanie nielegalne, nieetyczne i sprzeczne z prawem, którego podjęcie wiąże się z odpowiednimi sankcjami karnymi. Do takich działań zaliczyć można na przykład: zatajanie źródeł przychodów, fałszowanie ksiąg podatkowych czy też ewidencjonowanie kosztów, które nie zostały poniesione.

Dużo trudniejsze do zdefiniowania jest pojęcie unikania opodatkowania, ponieważ w tym względzie panuje dość duży subiektywizm. Może być ono postrzegane w dwóch znaczeniach. Przyjmując za kryterium zgodność z prawem – unikanie opodatkowania jest działaniem legalnym. Postrzegane jest pozytywnie, jako działanie polegające na redukcji obciążenia podatkowego przy pomocy instrumentów dozwolonych przez prawo. Działanie to nie jest postępowaniem nieetycznym, choć jego następstwem, podobnie jak w przypadku uchylania się od opodatkowania, jest obniżenie ciężaru podatkowego⁴. Jest to więc działanie legalne, podejmowane w ramach obowiązującego prawa. Pojęcie unikania opodatkowania zostało przyjęte w orzecznictwie⁵. Przykładowo w jednym z orzeczeń sądu administracyjnego możemy przeczytać: „(...) zmniejszanie ciężaru opodatkowania może następować w sposób legalny, przy wykorzystaniu elementów konstrukcyjnych danego podatku (ulgi, zwolnienia podatkowe, odliczenia itp.). Takie działanie podatnika nazywane jest unikaniem opodatkowania i pojmowane jest jako działanie za pomocą legalnych środków, które ma na celu zmniejszenie opodatkowania lub nawet jego uniknięcie (oszczędzanie podatkowe)”⁶. Unikanie opodatkowania jest tak długo legalne, jak długo nie dochodzi do nadużycia prawa podatkowego. Unikanie opodatkowania polegające na nadużyciu czy obejściu prawa podatkowego będzie więc działaniem nielegalnym. Granica między działaniem legalnym a nielegalnym wyznacza przede wszystkim generalna klauzula antyabuzyjna. Już sama jej nazwa – klauzula przeciwko unikaniu opodatkowaniu⁷ – jednoznacznie w sposób negatywny definiuje pojęcie unikania opodatkowania. Jednocześnie należy wskazać, że klauzula pozostaje w związku z rozróżnieniem między uchylaniem się od opodatkowania

---

w celu redukcji obciążeń podatkowych. Przykładem jest powstrzymanie się od sprzedaży towarów i usług. Nie jest to więc forma aktywnego wpływania na wielkość płaconych podatków: podatnik nie chcąc płacić podatku, nie podejmuje żadnych czynności związanych z powstaniem obowiązku podatkowego. Por. P.M. Gaudement, J. Molinier, *Finanse publiczne*, PWE, Warszawa 2000, s. 585.

⁴ Por. np. A. Gomułowicz, D. Mączyński, *Podatki i prawo podatkowe*, op.cit., s. 379.

⁵ A. Werner, *Pojęcie planowania i optymalizacji podatkowej*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, nr 126, s. 49–64.

⁶ Wyrok WSA we Wrocławiu z 21 kwietnia 2005 r., sygn. I SA/Wr 3065/03.

⁷ Szerzej na temat klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania w dalszej części opracowania.

(*tax evasion*) i jego unikaniem (*tax avoidance*). Zwraca na to uwagę również Dzwonkowski, który pisze, że o ile uchylanie się od opodatkowania ma charakter nielegalny, o tyle drugie – właśnie z uwagi na jego zgodność z prawem – wymaga ograniczania za pomocą klauzuli. Związek ten uwidacznia się w języku prawnym szeregu ustawodawstw (*General Anti-Avoidance Rule*)⁸.

Przy założeniu, że unikanie opodatkowania jest działaniem legalnym, a uchylanie od opodatkowania jest działaniem nielegalnym, z pewnością optymalizacja podatkowa zalicza się do działań zwanych unikaniem opodatkowaniem. Z optymalizacją podatkową kojarzone są również inne pojęcia, takie jak planowanie podatkowe czy zarządzanie podatkami. Ich istota nie różni się zasadniczo od samej optymalizacji podatkowej, choć w literaturze wskazuje się, że są to pojęcia szersze. Zarządzanie podatkami dotyczy całokształtu działalności podatnika i powinno być stałym elementem jego polityki finansowej, wpływając nie tylko na minimalizację obciążeń podatkowych, lecz także na minimalizację kosztów płacenia podatków⁹ czy też na wzrost płynności finansowej danego podmiotu. Zarządzanie podatkami jest więc procesem ciągłym uwzględniającym uwarunkowania wewnętrzne danego podmiotu (np. plany rozwojowe, inwestycje, poziom sprzedaży, zatrudnienie) i zewnętrzne (np. sytuacja ekonomiczna na danym rynku, zmiany przepisów prawnych, w tym podatkowych)¹⁰.

Pojęcie optymalizacji podatkowej nie zostało zdefiniowane w sposób normatywny. W sferze podatków najczęściej używane jest w sposób intuicyjny dla określenia działań podatników zmierzających do minimalizacji obciążeń podatkowych. Przywołana w sposób najbardziej ogólny definicja jest modyfikowana przez badaczy tego zjawiska (tabela 1).

Na podstawie przytoczonych definicji (tabela 1) można stwierdzić, że optymalizacja jest działaniem:

- 1) zgodnym z prawem,
- 2) polegającym na wyborze czynności/instrumentów/sposobów postępowania/rozwiązań,
- 3) które ma na celu minimalizację obciążeń podatkowych.

---

⁸ *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. H. Dzwonkowski, C.H. Beck (Legalis), za: A. Olesińska, *Klauzula ogólna przeciwko unikaniu opodatkowania*, Dom Organizatora, Toruń 2013, s. 22 i nast.

⁹ Obciążenia podatkowe w ujęciu nominalnym i koszty płacenia podatków nazywane są wydatkami podatkowymi. Szerzej por. M. Poszwa, *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 11.

¹⁰ J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie podatkami...*, op.cit., s. 17.

Tabela 1. Definicja optymalizacji podatkowej w literaturze przedmiotu

Autorzy	Przyjęta definicja	Analizowany zakres optymalizacji podatkowej
M. Dymek (2006) ¹¹	Optymalizacja podatkowa to działania prowadzące do minimalizacji obciążeń podatkowych poprzez taki wybór czynności prawnych i taki dobór instrumentów polityki podatkowej, który zapewni obniżenie łącznych obciążeń podatkowych, a tym samym maksymalizację zysku netto.	Podatek dochodowy od osób prawnych
A. Wyrzykowska (2006) ¹²	Optymalizowanie podatków polega na korzystaniu z dobrodziejstw przepisów i świadomym kształtowaniu swoich wyborów. Optymalizacja będzie zatem polegała na wyborze korzystniejszej opcji lub wyeliminowania działań powodujących dotkliwe skutki podatkowe, zgodnie z literą prawa. Optymalizacja podatkowa jest jednym z elementów procesu decyzyjnego mającym decydujący wpływ na prowadzoną działalność gospodarczą.	Podatek od towarów i usług
S. Kudert, M. Jamroży (2007) ¹³	Optymalizacja podatkowa to wybór takiej formy i struktury planowanej transakcji w ramach i w granicach obowiązującego prawa podatkowego, aby zmniejszyć poziom obciążeń podatkowych.	Podatki dochodowe
Ladziński (2008) ¹⁴	Optymalizacja podatkowa to wybór zgodnego z prawem sposobu osiągnięcia określonego rezultatu ekonomicznego przy założeniu minimalizacji towarzyszących temu obciążeń podatkowych.	Rozważania teoretyczne
J. Wyciśłok (2014) ¹⁵	Istotą optymalizacji podatkowej jest skorzystanie z możliwości tkwiących w uregulowaniach prawnych dla zminimalizowania obciążeń podatkowych bądź dla najkorzystniejszego usytuowania ich w czasie, przy wykorzystaniu rozwiązań dopuszczalnych przez przepisy prawa.	Podatki dochodowe

Źródło: opracowanie własne.

Wydaje się, że przyjęcie minimalizacji obciążeń podatkowych jako celu optymalizacji podatkowej jest dużym uproszczeniem. Z punktu widzenia podatnika istotna jest bowiem nie sama minimalizacja obciążeń podatkowych, ale maksymalizacja

¹¹ M. Dymek, *Optymalizacja podatkowa, czyli jak oszczędzić na podatku dochodowym od osób prawnych*, ODDK, Gdańsk 2006, s. 11.

¹² A. Wyrzykowska, *Optymalizacja VAT. Jak obniżyć swoje obciążenia podatkowe*, ODDK, Gdańsk 2006, s. 7.

¹³ S. Kudert, M. Jamroży, *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorców*, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007, s. 22.

¹⁴ A. Ladziński, *Prawne granice optymalizacji podatkowej*, „Przegląd Podatkowy” 2008, nr 6, s. 18.

¹⁵ J. Wyciśłok, *Spółki kapitałowe i ich opodatkowanie. Optymalizacja podatkowa spółek kapitałowych*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. VIII; J. Wyciśłok, *Spółki osobowe i ich opodatkowanie. Optymalizacja podatkowa spółek osobowych*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. VII.

zysku (racjonalność ekonomiczna). Jak więc podkreśla Ladziński, optymalizacja podatkowa ma na celu zwiększenie wyniku finansowego netto poprzez minimalizację obciążeń podatkowych¹⁶. Przyjęcie takiego kryterium działań optymalizacyjnych oznacza, że w ramach optymalizacji podatnik będzie dążył także do odroczenia w czasie momentu zapłaty podatku. Zwraca na to uwagę Wyciśłok, definiując optymalizację jako „skorzystanie z możliwości tkwiących w uregulowaniach prawnych (...) dla najkorzystniejszego usytuowania ich w czasie”¹⁷. Odroczenie terminu zapłaty podatku bazuje na zmianie wartości pieniądza w czasie. Mimo że nominalnie wielkość zobowiązania podatkowego płaconego dziś i jutro nie zmienia się, realnie są to dwie różne wielkości. Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy stwierdzić, że optymalizacja podatkowa powinna mieć na celu maksymalizację zysku netto podatnika poprzez minimalizację obciążeń podatkowych i odroczenie w czasie zapłaty podatku.

Optymalizacja podatkowa może być osiągnięta za pomocą dwóch grup instrumentów podatkowych. Do pierwszej z nich zaliczyć można narzędzia stworzone celowo przez ustawodawcę. Podatnik sam decyduje, czy skorzystanie z danego instrumentu podatkowego jest dla niego korzystne podatkowo czy też nie. Narzędzia te wynikają z: praw wyboru (np. wybór metod amortyzacji, wybór formy płatności zaliczek na podatek dochodowy), swobód uznaniowych (np. możliwość wyceny rynkowej dokonanej przez podatnika), kształtowania stanu faktycznego¹⁸ lub norm stymulacyjnych (np. korzystanie przez podatników z ulg podatkowych).

Druga grupa instrumentów to narzędzia będące wynikiem luk prawnych czy też nieścisłości w prawie podatkowym. Wykorzystywanie ich przez podatników, chociaż nie zabronione prawem, co czyni z nich działanie legalne, nie było zamierzonym celem ustawodawcy. Dlatego, jak wskazuje Ożóg, mimo społecznej aprobaty, ta forma optymalizacji podatkowej może nie być akceptowalna przez organy podatkowe (wykładnią celowościową organy podatkowe zbyt często próbują naprawiać błędy legislacyjne, co stwarza realne ryzyko podatkowe dla podatników)¹⁹.

Optymalizacja podatkowa nie niesie w sobie negatywnego ładunku. Co więcej, termin ten ma podkreślać legalność działań związanych z planowaną minimalizacją obciążeń podatkowych²⁰. Trzeba z całą stanowczością podkreślić więc, że efektywne optymalizowanie podatków jest zachowaniem zdrowym i naturalnym

¹⁶ A. Ladziński, *Prawne granice optymalizacji...*, op.cit., s. 18.

¹⁷ J. Wyciśłok, *Spółki kapitałowe...*, op.cit., s. VIII; J. Wyciśłok, *Spółki osobowe...*, op.cit., s. VII.

¹⁸ S. Kudert, M. Jamróży, *Optymalizacja opodatkowania dochodów...*, op.cit., s. 23.

¹⁹ Zob. I. Ożóg, *Unikanie opodatkowania – co dalej?*, w: J. Ickiewicz, J. Ostaszewski, *Złota księga dla Profesora Jana Konstantego Szczepańskiego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017, s. 146.

²⁰ A. Ladziński, *Prawne granice optymalizacji...*, op.cit., s. 18.

z punktu widzenia przedsiębiorcy, który dąży do uzyskiwania w związku z prowadzoną działalnością korzyści finansowych²¹. Podatnik ma bowiem prawo zaplanować w sposób optymalny swoje zobowiązania podatkowe, jeśli czyni to zgodnie z przepisami prawa²².

Korzystanie z wolności unikania opodatkowania jest tak długo akceptowalne, jak długo podatnik nie nadużywa tej wolności. Zjawiska tego, określanego mianem „obejścia prawa podatkowego” lub właśnie unikania opodatkowania (kontekst pejoratywny) nie można utożsamiać z optymalizacją podatkową, choć w rzeczywistości w niektórych przypadkach granica między nimi może być trudna do uchwycenia. W literaturze i doktrynie obejście prawa podatkowego definiowane jest jako działania uczestników obrotu gospodarczego mające na celu uchylanie się od opodatkowania poprzez przysługującą im swobodę w zakresie kształtowania treści czynności prawnych²³. Można więc powiedzieć, że działania takie są legalnym (w odróżnieniu do nielegalnego) uchylaniem się od opodatkowania²⁴. W literaturze podkreśla się fakt, że transakcje zawierane w celu obejścia prawa podatkowego charakteryzuje nienaturalność, sztuczność, nieefektywność czy nawet nieprzydatność z gospodarczego punktu widzenia. Często są to konstrukcje niezwykle zawile, nieprzejrzyste i rozwlekłe, co ma na celu utrudnienie organom podatkowym właściwą ich ocenę²⁵. Należy mieć na uwadze, że obejście prawa ma miejsce wtedy, kiedy podatnik podejmuje czynności dozwolone prawnie w celu, którego prawo nie akceptuje²⁶. Normatywna definicja przyjęta przez ustawodawcę (unikanie opodatkowanie) została zawarta w Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa²⁷. Zgodnie z art. 119a ust. 1 Ordynacji podatkowej jest to czynność (lub szereg różnych czynności pomiędzy różnymi podmiotami) dokonana przede wszystkim w celu osiągnięcia korzyści podatkowej, sprzecznej w danych okolicznościach z przedmiotem i celem przepisu ustawy. Jeżeli sposób działania podatnika był sztuczny, to czynność ta nie skutkuje osiągnięciem korzyści.

---

²¹ A. Wyrzykowska, *Optymalizacja VAT. Jak obniżyć swoje obciążenia podatkowe*, ODDK, Gdańsk 2006, s. 7.

²² Ibidem, s. 8.

²³ R. Mastalski, *Kontrowersyjne zagadnienia nowelizacji ordynacji podatkowej*, „Przegląd Podatkowy” 2005, nr 8, s. 7.

²⁴ A. Krzywoń, *Podatki i inne daniny publiczne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 265.

²⁵ K. Stanik, K. Winiarski, *Praktyczne problemy nadużycia i obejścia prawa podatkowego*, Unimex, Wrocław 2011, s. 19.

²⁶ Wyrok TK z 11 maja 2004 r., K 4/03, OTK-A 2004, nr 5, poz. 41.

²⁷ Dz.U. 2017 poz. 201.

W praktyce siatka pojęciowa dla określenia nadużycia prawa jest bardzo szeroka. Przykładowo w dokumentach Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego zjawisko to najczęściej przybiera nazwę agresywnego planowania podatkowego (*aggressive tax planning*)²⁸. W Polsce przyjęło się mówić o unikaniu opodatkowania (np. klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania), agresywnej optymalizacji podatkowej²⁹ czy szkodliwej optymalizacji podatkowej³⁰. Bez względu jednak na to, jak nazwiemy praktyki nadużywania prawa, nie stanowią one optymalizacji podatkowej w sensie, jaki przyjęli autorzy niniejszego opracowania. Najogólniej różnica między optymalizacją podatkową a nielegalnymi praktykami nadużywania prawa polega na tym, że ta pierwsza jest zgodna z treścią i celem ustawy, a te drugie naruszają cel ustawy (tabela 2).

Tabela 2. Formy oporu podatkowego a zgodność z treścią i celem ustawy

Działania	Zgodność z treścią ustawy	Zgodność z celem ustawy
Uchylenie się od opodatkowania	NIE	NIE
Optymalizacja podatkowa, planowanie podatkowe, zarządzanie podatkami	TAK	TAK
Nadużycie prawa, obejście prawa podatkowego, szkodliwa, agresywna optymalizacja podatkowa	TAK	NIE

Źródło: opracowanie własne.

3. Granice optymalizacji podatkowej

Do lipca 2016 r. optymalizacja podatkowa mogła być w zasadzie realizowana bez ograniczeń. Przepisy Ordynacji podatkowej nie zawierały bowiem generalnej klauzuli obejścia prawa podatkowego³¹. Nie oznacza to jednak, że wszystkie działania podatników zmierzające do minimalizacji obciążeń podatkowych były w pełni akceptowalne przez organy podatkowe. Wręcz przeciwnie, organy podatkowe miały

²⁸ Pojęcie agresywnego planowania zostało zdefiniowane w zaleceniu Komisji z 6 grudnia 2012 r. w sprawie agresywnego planowania. Zgodnie z nim agresywne planowanie podatkowe polega na wykorzystywaniu aspektów technicznych systemu podatkowego lub rozbieżności pomiędzy dwoma systemami podatkowymi lub większą ich liczbą w celu zmniejszenia zobowiązania podatkowego. Zalecenie Komisji z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego (2012/772/UE).

²⁹ Na przykład I. Ożóg, *Unikanie opodatkowania...*, op.cit., s. 147.

³⁰ D. Gajewski, *Polityka Unii Europejskiej przeciwdziałająca szkodliwej międzynarodowej optymalizacji opodatkowania*, „Studia z Polityki Publicznej” 2015, nr 3(7), s. 63–80.

³¹ W 2003 r. wszedł w życie art. 24b Ordynacji podatkowej (klauzula obejścia prawa podatkowego), uznany za niekonstytucyjny przez Trybunał Konstytucyjny. Orzeczenie TK z 11 maja 2004 r., K 4/03.

do dyspozycji tzw. małe klauzule zapobiegające unikaniu opodatkowaniu³². Próbowano również podważać skuteczność działań optymalizacyjnych (szczególnie tych, których jedynym celem była minimalizacja obciążeń podatkowych) na podstawie art. 199a Ordynacji podatkowej. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z 15 stycznia 2016 r. stwierdził jednak, że mimo iż schemat transakcji przeprowadzonej przez strony stanowił mechanizm optymalizacyjny pozbawiony uzasadnienia gospodarczego, nie oznacza to, że transakcja ta ma charakter pozorny. Zatem skoro organy podatkowe nie wykazały skutecznie pozorności przeprowadzonej czynności, a jedynie jej przeprowadzenie w celu osiągnięcia określonej korzyści podatkowej, nie mogą one pomijać tych korzyści na podstawie regulacji dotyczącej pozorności³³. Zgodnie ze stanowiskiem sądu jedynym mechanizmem, który pozwala na pomijanie skutków czynności noszących znamiona obejścia prawa podatkowego, może być klauzula zapobiegająca unikaniu opodatkowania, której istnienia nie przewidywał stan prawny do lipca 2016 r.³⁴

Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania została wprowadzona do przepisów Ordynacji podatkowej w lipcu 2016 r.³⁵ Jej wprowadzenie do porządku prawnego uzasadnia przede wszystkim skala nadużyć, szczególnie w zakresie optymalizacji międzynarodowej. W zależności od źródła szacuje się, że straty z tytułu międzynarodowego unikania opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych w Polsce wynoszą od 10 mld zł³⁶ do 46 mld zł rocznie³⁷. Inne skutki nielegalnego unikania opodatkowania to przede wszystkim spadek konkurencyjności przedsiębiorstw, które nie stosują nielegalnych praktyk. Gajewski wskazuje również na zjawisko „psucia dobrego podatnika”³⁸. Polega ono na tym, że uczciwy podatnicy niewytrzymujący presji konkurencyjnej ze strony międzynarodowych korporacji agresywnie optymalizujących podatki w końcu decydują się dołączyć

---

³² Należy tu wskazać przede wszystkim: art. 25 Ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 2018 poz. 200, dalej: ustawa o PIT) (transakcje między podmiotami zależnymi), art. 11 Ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. 2017 poz. 2343, dalej: ustawa o CIT) (transakcje między podmiotami zależnymi), art. 10 ust. 4 ustawy o CIT (łączenie lub podział spółek) i art. 22c ustawy o CIT (wyłączenie zwolnienia podatkowego względem dywidend).

³³ Wyrok NSA z 15 stycznia 2016 r., sygn. II FSK 3162/13.

³⁴ Podobnie por. wyrok NSA z 27 czerwca 2017, sygn. I FSK 1832/15.

³⁵ Art. 119a-119l Ordynacji podatkowej.

³⁶ R. Piekarczyk, A. Markowski, *Znikające miliardy. Jak transfer dochodów za granicę drenuje polski budżet*, Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego, Raport 1/2015, s. 5.

³⁷ D. Gajewski, *Międzynarodowe unikanie opodatkowania w Polsce – istota i przyczyny (ze szczególnym uwzględnieniem problematyki holdingów)*, w: *Międzynarodowe unikanie opodatkowania. Wybrane zagadnienia*, red. D. Gajewski, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2015, s. 10.

³⁸ *Polska to głupi raj podatkowy*, wywiad z D. Gajewskim, „Rzeczpospolita” z 15 kwietnia 2017 r.

do grupy tych przedsiębiorstw. W ten sposób krąg przedsiębiorstw „oszczędzających” na podatkach jest coraz większy, a straty budżetów państw z tytułu dochodów podatkowych są coraz większe. Według D. Gajewskiego obecnie szacuje się, że holdingi międzynarodowe wykorzystują ponad 600 instrumentów finansowych optymalizujących opodatkowanie, a różnorodność specyfiki i poziom skomplikowania tych instrumentów jest bardzo duży³⁹.

Klauzula przeciwko unikaniu opodatkowaniu stanowi zatem granicę między działaniami w pełni legalnymi – zgodnymi z przepisami i celem ustawy (takie działania będą stanowić optymalizację podatkową) – a działaniami nielegalnymi – mimo że zgodnymi z przepisami ustawy, niezgodnymi z jej celem.

Klauzula swoim zakresem obejmuje więc czynności dokonane przede wszystkim w celu osiągnięcia korzyści podatkowej, sprzeczne w danych okolicznościach z przedmiotem i celem przepisu ustawy podatkowej, jeżeli sposób działania był sztuczny (unikanie opodatkowania). W takiej sytuacji skutki podatkowe czynności określa się na podstawie takiego stanu rzeczy, jaki mógłby zaistnieć, gdyby dokonano czynności odpowiedniej. Oczywiście jednoznaczne określenie, czy dane działanie stanowi działanie legalne czy nielegalne (w sensie postrzegania przez pryzmat klauzuli), będzie wymagało wnikliwej analizy stanu faktycznego i niewątpliwie będzie niejednokrotnie przedmiotem sporu między podatnikiem i organem podatkowym. Istotny jest jednak fakt, że granica taka jest i stanowi ochronę dochodów podatkowych i ochronę przedsiębiorców niestosujących nielegalnych praktyk nadużywania prawa podatkowego.

4. Ryzyko w optymalizacji podatkowej

Nieodłącznym elementem optymalizacji podatkowej jest ryzyko podatkowe, które jest częścią ryzyka gospodarczego ponoszonego przez przedsiębiorstwo, co oznacza, że jego skutki obciążają majątek podmiotu. Jego istotą jest brak pewności co do konsekwencji podatkowych realizowanych przez podatnika działań, w tym działań optymalizacji. Są to działania w otoczeniu podatkowym i w przedsiębiorstwie, a także zaniechania w sferze regulacji i decyzji podmiotu. Rozumiane jest

---

³⁹ D. Gajewski, *Przyczyny międzynarodowego unikania opodatkowania – zarys problemu*, w: *Międzynarodowe unikanie opodatkowania. Wybrane zagadnienia*, red. D. Gajewski, C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 51; szerzej na ten temat również w raportach OECD: *Addressing Base Erosion and Profit Shifting*, OECD Publishing, Paris 2013; *Hybrid Mismatch Arrangements: Tax Policy and Compliance Issues*, OECD Publishing, Paris 2012; *Corporate Loss Utilisation through Aggressive Tax Planning*, OECD Publishing, Paris 2011.

ono najczęściej jako ryzyko wystąpienia błędu, opóźnienia rozliczeń podatkowych czy też wystąpienia nieprawidłowości narażających podatnika na zaległości podatkowe oraz związane z tym odsetki i kary finansowe. Z kolei znaczenie ryzyka podatkowego wynika z faktu, że istotną wartością w prowadzeniu działalności gospodarczej jest pewność co do występowania obowiązku podatkowego i wysokości zobowiązania podatkowego⁴⁰.

Biernacki dzieli charakter źródła ryzyka na formalny i materialny⁴¹. Związane one są z jednej strony z procedurami wymiaru, kontroli i poboru podatków (aspekt formalny), z drugiej zaś z konstrukcją poszczególnych rodzajów podatków przez elementy techniki podatkowej (aspekt materialny). Z kolei Poszwa, ze względu na charakter przyczyny powstania ryzyka, wyodrębnia ryzyko powstające poza przedsiębiorstwem (zewnętrzne) i ryzyko zależne od działań podmiotu (wewnętrzne)⁴². Źródłem ryzyka zewnętrznego jest między innymi: niestabilność prawa podatkowego, zmienność interpretacji podatkowych i orzeczeń sądów oraz fiskalizm organów skarbowych. Czynniki wewnętrzne związane z istnieniem ryzyka podatkowego to przede wszystkim: niewystarczająca wiedza podatnika w zakresie prawa podatkowego, niejasny podział obowiązków i zadań w obrębie przedsiębiorstwa, brak jasnych i skutecznych wewnętrznych procedur podatkowych, błędy w systemach informatycznych. To, co różni te dwa rodzaje ryzyka, to przede wszystkim możliwości zarządzania nim. O ile trudno jest zarządzać czymś, na co podatnik nie ma wpływu, o tyle zarządzanie wewnętrznym ryzykiem podatkowym jest wskazane⁴³. Jest to ważne nie tylko dlatego, że brak określonych działań minimalizujących ryzyko podatkowe ma przełożenie na konkretne skutki finansowe, na przykład w postaci powstania zaległości podatkowej, kar, mandatów i odsetek. Tego rodzaju działania mają znaczenie w innych sferach działalności podatnika, na przykład wpływają na obniżenie opłacalności działalności, obniżenie konkurencyjności oferowanych produktów, zachwianie płynności finansowej i pogorszenie ogólnego wizerunku przedsiębiorstwa. Zatem przedsiębiorca optymalizujący wysokość obciążeń podatkowych i jednocześnie mający świadomość istniejących ryzyka powinien dążyć do eliminacji ich źródeł. Z tego punktu widzenia istotna jest więc: odpowiednio wykształcona i kompetentna kadra, wdrożenie wewnętrznych

---

⁴⁰ M. Poszwa, *Zarządzanie podatkami w małej...*, op.cit., s. 12.

⁴¹ K. Biernacki, *Ryzyko podatkowe i instrumenty jego minimalizacji w Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” 2017, nr 5, UMCS, s. 21.

⁴² M. Poszwa, *Zarządzanie podatkami w małej...*, op.cit., s. 12.

⁴³ Szerzej na temat zarządzania ryzykiem podatkowym zob. J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie ryzykiem podatkowym w przedsiębiorstwie*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, Warszawa 2008, s. 48.

procedur usprawniających proces zarządzania ryzykiem podatkowym oraz sprawny i funkcjonalny system informatyczny, a także zabezpieczanie swoich działań interpretacjami podatkowymi.

5. Przyczyny i skutki optymalizacji podatkowej

Do podstawowych obowiązków finansowych podmiotów gospodarczych należy zapłata podatków – świadczeń redystrybucyjnych na rzecz funduszy publicznych (budżetu państwa, budżetów samorządowych). Podatki jako świadczenia pieniężne o charakterze nieodpłatnym są wydatkiem uczynionym bez równowartości materialnej. Stąd przedsiębiorcy na ogół dążą do tego, żeby ten wydatek miał optymalną wielkość. Optymalną wysokość podatków można rozpatrywać w kontekście: psychologicznym, ekonomicznym i prawnym. W praktyce zostaje ona ukształtowana pod wpływem działania właśnie wymienionych aspektów i stanowi ich wypadkową⁴⁴. W literaturze zwraca się uwagę, że przyczyny podejmowanych przez podatników działań (zarówno legalnych, jak i nielegalnych) mających na celu minimalizowanie obciążeń podatkowych nie są jednolite. Należy ich poszukiwać w czterech sferach: moralnej, politycznej, ekonomicznej (gospodarczej) i technicznej⁴⁵. Źródła minimalizacji podatków leżą więc – jak podkreśla Drywa – nie tylko w naturze człowieka, lecz także na przykład w zbyt wysokim poziomie obciążeń podatkowych, pozostawiającej wiele do życzenia jakości legislacji podatkowej, nieakceptowanej przez podatników polityce podatkowej, uleganiu lobbingsowi, poziomie prawdopodobieństwa kontroli podatkowych, dotkliwości sankcji, poziomie etyki podatników i pracowników administracji skarbowej⁴⁶.

Wydatki na zapłatę podatków, które pochłaniają część dochodu jednostki gospodarczej, stanowią więc dla niej ciężar – ponoszony przez nią ciężar podatkowy. Wielkość ciężaru podatkowego determinuje pozostałą z dochodu kwotę na finansowanie konsumpcji i inwestycji. Każdy podatek wywołuje przeciwie efekty dochodowe, ponieważ jest przymusowym świadczeniem pieniężnym, które osta-

---

⁴⁴ T. Falencikowski, B. Nogalski, *Polityka podatkowa a zarządzanie podatkami w przedsiębiorstwie*, w: *Finanse, bankowość i ubezpieczenia wobec wyzwań współczesności, t. II Finanse przedsiębiorstw, Finanse publiczne i podatki*, red. K. Znanięcka, Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2002, s. 393.

⁴⁵ Szerzej na temat zob. P.M. Gaudement, J. Molinier, *Finanse publiczne*, op.cit.

⁴⁶ A. Drywa, *Kilka uwag na temat intensyfikacji zjawiska legalnego minimalizowania ciężarów podatkowych*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia*” 2016, vol. 50, no. 1, s. 510.

tecznie zawęży ograniczenie budżetowe płatnika podatku⁴⁷. Rozważając ekonomiczne aspekty opodatkowania, wskaźmy za Jamrożym i Kudertem także skutki w zakresie płynności, skutki majątkowe i skutki organizacyjne⁴⁸. Interesujące nas w niniejszym opracowaniu podatki dochodowe, przede wszystkim zmniejszając poziom osiąganego przez przedsiębiorstwa zysku netto, ograniczają ich nadwyżkę finansową i uszczuplają środki przeznaczone na działalność rozwojową. Regulacje prawnopodatkowe w zakresie opodatkowania przedsiębiorców wywierają więc wpływ na podejmowane przez nich decyzje gospodarcze. Stąd uzasadnienie dla symulacji obciążeń podatkowych i wyboru – spośród przewidzianych przez ustawodawcę dopuszczalnych prawnie rozwiązań – wariantu zmierzającego do ponoszenia optymalnego ciężaru podatkowego. Nie można jednak akceptować podejścia charakteryzującego się wyłącznie racjonalnością podatkową, ponieważ – jak pisze Grądalski – kreuje ona obce mechanizmowi rynkowemu kryteria, które wymuszają na podmiotach gospodarczych reorientację sił i środków z zachowań efektywnie biznesowych na zachowania skierowane na minimalizację obciążeń podatkowych i stanowią źródło dodatkowych strat w dobrobycie (strat wynikających z konieczności mikroekonomicznych dostosowań w odpowiedzi na zmiany relacji cen w wyniku opodatkowania)⁴⁹. Wciąż otwartym problemem jest także rola strategii podatkowej przedsiębiorstwa w sferze zmian struktury produkcji. Czy zmianom w sferze struktury produkcji powinien sprzyjać system podatkowy zawierający różnego rodzaju preferencje podatkowe? Zdaniem zwolenników takiego ujęcia roli podatków pozwoliłoby to przedsiębiorstwom na inwestowanie zmierzające do unowocześniania procesów produkcyjnych i samych wyrobów. Nie można jednak pominąć niebezpieczeństwa niekorzystnych zmian w zakresie struktury inwestycji. Niewłaściwe bowiem skonstruowana taryfa podatkowa w połączeniu z preferencjami podatkowymi może powodować, że przedsiębiorcy zwracają uwagę raczej na podatkową stronę przedsięwzięcia inwestycyjnego niż na jego przydatność i opłacalność ekonomiczną. Pisząc o racjonalnie działającym przedsiębiorcy, mamy więc na myśli przede wszystkim kryterium ekonomicznej efektywności⁵⁰. Naturalnym zachowaniem przedsiębiorcy jest jednak dążenie do maksymalizacji swojego wyniku finansowego netto, także przez analizę konsekwencji podatkowych podejmowanych decyzji gospodarczych.

⁴⁷ F. Grądalski, *System podatkowy w świetle teorii optymalnego opodatkowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006, s. 22.

⁴⁸ S. Kudert, M. Jamroży, *Optymalizacja opodatkowania dochodów...*, op.cit., s. 20–23.

⁴⁹ F. Grądalski, *System podatkowy w świetle...*, op.cit., s. 83.

⁵⁰ Mikroekonomiczna efektywność jest osiągnięta wówczas, gdy relacja pomiędzy nakładami i efektami umożliwi przedsiębiorstwu zmaksymalizowanie jego zysku.

Korzystanie przez przedsiębiorców z dopuszczalnych rozwiązań może przynieść zainteresowanym określone korzyści, przede wszystkim: ograniczenie kosztów podatkowych, zwiększenie przewagi rynkowej firmy (dzięki zmniejszeniu obciążeń podatkowych lub wykorzystaniu zachęt podatkowych), minimalizację zagrożeń wynikających z ryzyka podatkowego⁵¹. Konieczne jest jednak spełnienie wielu warunków, dotyczących nie tylko podmiotów biernych (racjonalne działania roztropnych i rozważnych osób, dokonujących wyborów przy zastosowaniu kryterium maksymalizacji wartości, dążących do osiągnięcia jak największych korzyści), lecz także podmiotu czynnego (respektowanie przez ustawodawcę standardów konstytucyjnych, poszanowanie ustrojowych, ekonomicznych i psychologicznych granic opodatkowania).

W analizie strategii podatkowych nie może zabraknąć wątku klasyfikacyjnego. Ze względu na zasięg działania wyróżniamy⁵²:

- krajowe strategie podatkowe – strategie formułowane wyłącznie na podstawie krajowego systemu podatkowego, w którym dany podmiot gospodarczy ma siedzibę,
- unijne strategie podatkowe – strategie formułowane na podstawie różnic w rozwiązaniach prawopodatkowych różnych państw członkowskich z wykorzystaniem swobód traktatowych, ale swoim zasięgiem terytorialnym obejmujące wyłącznie kraje członkowskie UE,
- globalne strategie podatkowe – strategie realizowane wyłącznie przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność w skali światowej, z uwzględnieniem systemów politycznych państw, które są zaangażowane w procesie jej realizacji.

Ze względu na zakres niniejszego opracowania wskaźmy najważniejsze strategie podatkowe o zasięgu krajowym w zakresie podatków dochodowych: formy organizacyjno-prawnej, zarządzania stratą podatkową, w zakresie zarządzania kosztami podatkowymi, reinwestycji zysków, ulg podatkowych, wykazywania dochodów i potrącalności kosztów, źródeł finansowania działalności, powiązanych podmiotów, zarządzania składnikami majątkowymi.

Stosowanie strategii podatkowej wymaga również uwzględnienia korelacji pomiędzy momentem realizacji określonego zdarzenia gospodarczego a momentem identyfikowania jego skutków podatkowych. Uwzględniając zatem układ czasowy między momentem realizacji zdarzeń biznesowych a momentem oceny

---

⁵¹ J. Wyciśłok, *Optymalizacja podatkowa. Legalne zmniejszanie obciążeń podatkowych*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 34.

⁵² W. Szymański, *Strategiczne zarządzanie podatkami w małym i średnim przedsiębiorstwie w Unii Europejskiej*, Oficyna Prawa Polskiego, Warszawa 2012, s. 137.

ich skutków podatkowych możliwe jest wskazanie następujących postaw strategicznych⁵³:

- planowania podatkowego, czyli konstruowania strategii długoterminowej. Do realizacji zdarzeń gospodarczych należy przygotować się starannie, rozpatrując wszelkie za i przeciw, kalkulując koszty i korzyści wynikające z możliwych scenariuszy rozwiązań podatkowych planowanych działań. Do decyzji tych należy wybór dotyczący: miejsca prowadzenia działalności gospodarczej, formy prowadzenia działalności i formy opodatkowania osiągniętych dochodów.
- optymalizacji podatkowej bieżących operacji gospodarczych. Jej istotą jest to, że uwzględnianie skutków podatkowych prowadzonych działań jest przedmiotem bieżących, najczęściej systematycznych decyzji menedżerskich. Do bieżących praw wyboru zachowań zawartych w konstrukcji podatkowej można zaliczyć między innymi prawo do: prowadzenia polityki momentu wykazywania dochodów, wyboru sposobu ustalania i rozliczania kosztów amortyzacji, rozliczania straty podatkowej, wykorzystania odliczeń podatkowych.
- łagodzenia skutków podatkowych już zaistniałych zdarzeń gospodarczych, co ma miejsce w wypadku, gdy skutki podatkowe zostają uświadomione po fakcie i dopiero w momencie ustalania zobowiązania podatkowego poszukuje się legalnego sposobu na ograniczanie ciężaru podatkowego.

6. Optymalizacja podatkowa w podatkach dochodowych – wybrane praktyczne przykłady

Najbardziej rozpowszechnione, niepozostawiające wątpliwości co do ich postrzegania jako relatywnie proste rozwiązania, możliwe do zastosowania przez praktycznie każdego przedsiębiorcę to: wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą; optymalizacja podatkowa z wykorzystaniem przepisów o amortyzacji środków trwałych; rozliczanie strat z lat ubiegłych – przykład rozwiązania umożliwiającego przedsiębiorcom dzielenie ryzyka rozwojowego z budżetem; ulgi inwestycyjne – przykład strategii dochodowej polegającej na minimalizacji dochodu; uproszczona forma wpłacania

---

⁵³ M. Dymek, *Optymalizacja podatkowa, czyli jak oszczędzać na podatku dochodowym*, ODDK, Gdańsk 2006; B. Ciupek, *Strategia podatkowa przedsiębiorstwa w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych – możliwości i realizacja*, w: *Finansowe determinanty rozwoju przedsiębiorstw*, red. Z. Dresler, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2014, s. 39 i nast.

zaliczek i kredyt podatkowy – rozwiązania umożliwiające przesunięcie zapłaty (części) podatku od osiągniętych w roku podatkowym dochodów.

Przedsiębiorcy rozpoczynający i prowadzący działalność gospodarczą mają możliwość wyboru formy opodatkowania dochodu spośród następujących form: zasady ogólne przy zastosowaniu skali progresywnej lub stawki liniowej, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych, karta podatkowa. Poza pierwszą wszystkie pozostałe można traktować jako rozwiązania preferencyjne⁵⁴. Ich zaletami są bowiem uproszczenie rozliczeń podatkowych i ograniczenie ewidencji podatkowej. Skorzystanie z preferencyjnych form opodatkowania uzależnione jest jednak od spełnienia warunków określonych przez ustawodawcę. Czynniki warunkującymi wybór formy opodatkowania są elementy konstrukcji poszczególnych rozwiązań podatkowych, rodzaj i skala działalności gospodarczej, a także szereg indywidualnych cech podatnika. W literaturze można znaleźć szczegółowe badania na ten temat⁵⁵. Między innymi wymienia się następujące przyczyny, które powinny leżeć u podstaw wyborów podatników: ograniczenia podmiotowo-przedmiotowe, możliwości samofinansowania przedsiębiorstw, zakres obowiązków ewidencyjnych i kwestie finansowe związane z obsługą podatków⁵⁶. Nie ma wątpliwości, że wybór właściwego rozwiązania jest na ogół procesem skomplikowanym, obciążonym pewnym ryzykiem. I co ważne, ze względu na dynamikę zmian w sytuacji podatnika (skala i rodzaj działalności, stan rodzinny) nie może być traktowany jako decyzja statyczna, ostateczna.

Oceniając rozwiązania w zakresie amortyzacji podatkowej, należy przede wszystkim poddać analizie różne metody amortyzacji jako narzędzi stymulujących wielkość kosztów uzyskania przychodu. Pomijając rozwiązania jednorazowe⁵⁷ (jed-

---

⁵⁴ Oczywiście to uproszczenie, ponieważ ocena poszczególnych rozwiązań podatkowych może zmieniać się w zależności od sytuacji podatnika. Na zagadnienie to w przypadku ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych zwrócił uwagę m.in. P. Felis, *Obciążenie pozarolniczej działalności gospodarczej ryczałtowanym podatkiem od przychodów – stan obecny i perspektywy zmian*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2014, nr 137.

⁵⁵ Między innymi B. Ciupek, *Strategia podatkowa przedsiębiorstwa...*, op.cit.; M. Rękas, *Wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jako jedna ze strategii podatkowych przedsiębiorcy*, *Finanse 2009 – Teoria i praktyka. Finanse przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Nr 549. Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 39, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009.

⁵⁶ P. Felis, *Opodatkowania według zasad ogólnych, liniowe czy ryczałtowe – dylematy wyboru małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *Finanse przedsiębiorstwa*, red. P. Karpuś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.

⁵⁷ Podatnicy mogą nie dokonywać odpisów amortyzacyjnych od składników majątku, których wartość początkowa nie przekracza 10 000 zł. Rozpoczynający działalność gospodarczą i mali podatnicy mają możliwość skorzystania z amortyzacji obejmującej jednorazowym odpisem amortyzacyjnym do 100% wartości początkowej wskazanych środków trwałych w pierwszym roku podatkowym (limit wynosi równowartość kwoty 50 000 euro). Podatnicy mogą także dokonywać jednorazowo odpisów

norazowe wliczenie do kosztów uzyskania przychodów wartości nabytego środka trwałego) – przedsiębiorcy mają do wyboru następujące metody: liniową przy zastosowaniu standardowych, podwyższonych lub obniżonych stawek amortyzacji określonych w wykazie stanowiącym załącznik do ustawy o CIT i PIT; liniową przy zastosowaniu indywidualnych stawek amortyzacji; degresywną.

Metoda degresywna jest uważana za formę preferencji podatkowych, ponieważ zwiększone odpisy powodują, że zmniejszy się dochód podatnika do opodatkowania, a w efekcie także podatek dochodowy. Warto jednak podkreślić, że wpływ amortyzacji przyspieszonej na nadwyżkę finansową jest uzależniony od rodzaju symulacji. W układzie według wartości nominalnej łączna kwota nadwyżki finansowej w wypadku zastosowania metody degresywnej i linowej będzie taka sama. Przyspieszenie procesu amortyzacji daje jednak możliwość gromadzenia środków finansowych umożliwiających przedsiębiorstwom finansowanie inwestycji rozwojowych. Stąd bardziej zasadne będzie uwzględnienie wymogu czasowej porównywalności poszczególnych składników każdego rachunku inwestycji. I tak uaktualnione przepływy pieniężne (nadwyżki finansowe) są w przypadku metody amortyzacji przyspieszonej korzystniejsze⁵⁸. Zastosowanie amortyzacji przyspieszonej to także narzędzie pozwalające przedsiębiorstwu ograniczyć ryzyko rozwojowe. Szybsze zamortyzowanie środka trwałego pozwala bowiem na zmniejszenie niebezpieczeństwa powstania straty z powodu wycofania kapitałów zainwestowanych w środki trwałe.

Przejawem zasady elastyczności rozwiązań podatkowych są ponadto możliwość stosowania indywidualnych stawek amortyzacji dla ulepszonych lub używanych składników majątku trwałego (stawki dla tych środków ustala wprawdzie sam podatnik, jednak okres amortyzacji wynikający z zastosowanej przez niego stawki nie może być krótszy od podanego w ustawie o CIT i PIT dla poszczególnych grup środków trwałych⁵⁹) oraz możliwość podwyższania i obniżania stawek amortyzacji. Jednym z oczywistych, wzorcowych przykładów optymalizacji podatkowej jest ustalenie przez podatnika wysokości stawek amortyzacji środków trwałych poprzez ich obniżanie⁶⁰. Możliwość obniżenia stawek nie jest w zasadzie niczym uwarunkowana. Jedynym ograniczeniem jest to, że obniżenie stawek podatkowych

---

amortyzacyjnych od wartość początkowej określonych, nabytych fabrycznie nowych środków trwałych (limit 100 000 zł).

⁵⁸ Zob. P. Felis, *Wybrane problemy wpływu amortyzacji podatkowej na finanse przedsiębiorstw*, „Rachunkowość Bankowa”, nr 10(35), październik 2007.

⁵⁹ Zob. art. 16j ustawy o CIT i 22j ustawy o PIT.

⁶⁰ Zob. art. 16i ust. 5 ustawy o CIT i 22i ust. 5 ustawy o PIT.

nie może nastąpić w trakcie roku podatkowego⁶¹. Nie ma dolnej granicy obniżonej stawki, można więc dokonać obniżenia stawki nawet do zera. Po okresie obniżki, który zależy wyłącznie od decyzji podatnika, możliwy jest powrót do pierwotnie przyjętych stawek amortyzacyjnych. W wyniku obniżenia stawki zwiększeniu ulega podstawa opodatkowania podatkiem dochodowym. Takie działania podatników może umożliwić im rozliczanie strat z lat ubiegłych, zwłaszcza takim, u których amortyzacja stanowi istotną pozycję kosztową. Wpływa to również na wartość kosztu podatkowego w wypadku zbycia środków trwałych.

Działalność inwestycyjna przedsiębiorstw wiąże się z wysokimi nakładami inwestycyjnymi, co może skutkować wystąpieniem straty. I tu nasuwa się pytanie, czy ustawodawca powinien wdrażyć w konstrukcji podatków dochodowych rozwiązania umożliwiające przedsiębiorcom dzielenie ryzyka rozwojowego z budżetem. Wobec niskich nakładów inwestycyjnych i dużej luki innowacyjności polskich przedsiębiorstw takie wsparcie wydaje się uzasadnione. W polskich przepisach występuje możliwość pokrycia straty z dochodu następnych lat podatkowych (tzw. przerzucanie straty w przód). Patrząc na obowiązujące rozwiązania, łatwo zauważyć, że prawodawca pozostawił przedsiębiorcom pewną swobodę w określaniu wysokości straty, która może być odliczana od dochodu. Swoboda decyzyjna została ograniczona poprzez wskazanie, że stratę pokrywa się z tego samego źródła dochodów, może być rozliczana w ciągu 5 kolejnych lat podatkowych, a wysokość odliczenia w jednym roku nie może przekroczyć 50% straty.

Strategia dochodowa polega na dążeniu podatnika do minimalizacji podstawy opodatkowania. Podatnik realizujący niniejszą strategię będzie dążył do maksymalizacji odliczeń od dochodu podatkowego, wykorzystując ulgę z tytułu nabycia nowych technologii (od 2016 r. na zasadzie ochrony praw nabytych) i ulgę podatkową na działalność badawczo-rozwojową. Jeżeli chodzi o wydatki poniesione na nabycie nowych technologii, można było skorzystać z odliczenia od podstawy opodatkowania 50% kwoty wydatków poniesionych na ich nabycie. Rzeczonej preferencja miała być atrakcyjnym instrumentem podatkowym, ponieważ jej konstrukcja przypominała premię inwestycyjną. Zastosowanie ulgi nie pozbawiało podatnika możliwości dokonywania odpisów amortyzacyjnych nowej technologii od całkowitej wartości nabycia. Niestety nie wszystkie rozwiązania były dla przedsiębiorców korzystne. Przede wszystkim wspomniane regulacje wiązały ulgę z nabyciem, a nie wytworzeniem przez podatnika wiedzy technologicznej. Ponadto ustawodawca zawęził definicję wiedzy technologicznej jedynie do wartości niema-

---

⁶¹ Zmiany stawki dokonuje się począwszy od miesiąca, w którym środki zostały wprowadzone do ewidencji, albo od pierwszego miesiąca każdego następnego roku podatkowego.

terialnych i prawnych. Uniemożliwił tym samym skorzystanie z ulgi w związku z nabyciem środka trwałego, na przykład nowoczesnej linii technologicznej. Stąd z punktu widzenia wpływu na pobudzenie działalności innowacyjnej przepisy dotyczące ulgi technologicznej oceniane były krytycznie⁶².

Potrzeba wprowadzenia bardziej efektywnego rozwiązania sprawiła, że ulga technologiczna została od 2016 r. zastąpiona inną ulgą – badawczo-rozwojową. Jej istota polega na premiowaniu podatników prowadzących działalność innowacyjną. W celu poprawy otoczenia prawnego działalności innowacyjnej ustawodawca umożliwił odliczenie części określonych kategorii wydatków poniesionych na działalność badawczo-rozwojową (kosztów tzw. kwalifikowanych, mieszczących się w granicach ustawowych limitów) od podstawy opodatkowania niezależnie od tego, że wydatki te już wpłynęły na podstawę opodatkowania jako koszty uzyskania przychodów.

Ostatnie instrumenty podatkowe to rozwiązania, dzięki którym możliwe jest – bazujące na wartości pieniądza w czasie – przesunięcie w czasie zapłaty podatku. Finansowym odzwierciedleniem korzyści dla podatników jest wielkość stopy procentowej uzyskanej od wartości zobowiązania podatkowego (im jest ono większe, tym korzyść jest większa)⁶³. Zamiast uiszczania zaliczek w wysokości różnicy pomiędzy podatkiem należnym od dochodu osiągniętego od początku roku podatkowego a sumą zaliczek należnych za poprzednie miesiące ustawodawca dał możliwość wpłacania zaliczek miesięcznych w danym roku podatkowym w uproszczonej formie⁶⁴. Taki wybór może prowadzić do przesunięcia terminu zapłaty części podatku do dnia 31 marca (dla osób prawnych) i 30 kwietnia (dla osób fizycznych) kolejnego roku. Korzyść w postaci odroczenia opodatkowania wystąpi jednak wtedy, gdy rzeczywisty dochód podatkowy w roku, w którym zaliczki uiszczane są w sposób uproszczony, będzie wyższy niż dochód, na którego podstawie kalkulowana jest wysokość tych zaliczek. W takim wypadku podatnik uzyskuje następujące korzyści: odsetkowe, poprawę płynności, brak ryzyka powstania zaległości podatkowej w trakcie roku podatkowego, administracyjne⁶⁵.

Podobną możliwość teoretycznie daje tzw. kredyt podatkowy dla małych przedsiębiorców⁶⁶. Preferencja polega na odroczeniu podatku za jeden rok i jego spłacie

---

⁶² Temat szczegółowo przeanalizowała m.in. N. Kotlarek, *Ulga z tytułu nabycia nowych technologii – mankamenty konstrukcji i propozycje modyfikacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” 2016, vol. 50, no. 1.

⁶³ J. Szlęzak-Matusewicz, *Zarządzanie podatkami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008, s. 24.

⁶⁴ Zob. art. 25 ust. 6 ustawy o CIT i art. 44 ust. 6b ustawy o PIT.

⁶⁵ M. Jamroży, M. Sobieszek, *Obniżanie ciężarów podatkowych*, ODDK, Gdańsk 2010, s. 68.

⁶⁶ Zob. art. 25 ust. 11–17 ustawy o CIT i art. 44 ust. 7a–7k ustawy o PIT.

w pięciu następnych latach. W praktyce jednak jest to nieprawidłowo skonstruowana preferencja podatkowa o nadmiernym rygoryzmie prawnym – podatnicy mają do czynienia z martwą literą prawa⁶⁷.

7. Empiryczna weryfikacja wykorzystania wybranych obszarów optymalizacji podatkowej

Najwyższym poziomem skomplikowania konstrukcji i obowiązków podatkowych charakteryzuje się podstawowa forma opodatkowania – zasady ogólne przy zastosowaniu skali progresywnej. W pozostałych formach opodatkowania, przede wszystkim ryczałtowych, zakres obowiązków jest mniejszy, poszczególne elementy konstrukcji są upraszczane, co powinno stanowić zachętę dla podatników do korzystania z nich. W tabeli 3 zaprezentowano liczbę podatników rozliczających się według tzw. preferencyjnych form opodatkowania. Okazuje się, że zainteresowanie podatników tymi formami jest zróżnicowane. Systematycznie rośnie liczba osób wybierających stawkę liniową. Możliwość opodatkowania dochodu na tych zasadach pojawiła się w 2004 r., wówczas nieco ponad 200 tys. osób zdecydowało się na podatek liniowy. W wypadku uproszczonych form ryczałtowych natomiast zauważa się tendencję malejącą mimo niewątpliwie znacznego uproszczenia sposobu naliczania podatku dochodowego i ograniczonego zakresu ewidencji podatkowej. W tym przypadku stawki są wysokie, zakres preferencji podatkowych ograniczony, co w praktyce oznacza znaczne obciążenia podatkowe w porównaniu do zasad ogólnych. Osoba prowadząca działalność gospodarczą staje więc przed wyborem, czy korzystać z jednej z uproszczonych form podatku dochodowego, płacąc za to uproszczenie, czy też rozliczać się według zasad ogólnych, w wypadku których wpływ na obciążenie podatkowe jest większy.

Działania przedsiębiorstw mające na celu rozszerzenie skali ich działalności wiążą się zawsze z określonym ryzykiem. Dane przedstawione w tabelach 4 i 5 nie pozwalają ocenić wpływu możliwości rozliczenia strat w czasie na wzrost przedsiębiorstwa i ograniczanie ryzyka inwestycyjnego, nie ulega jednak wątpliwości, że zarówno w wypadku podatników CIT, jak i PIT rozliczających się według stawki liniowej można odnotować dużą aktywność w zakresie wykorzystania tego rozwią-

⁶⁷ Więcej na temat m.in. w: P. Felis, *Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw – ocena i proponowane kierunki zmian*, w: *Rozwój przedsiębiorczości oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, red. G. Gołębiowski, „Studia BAS” 2014, nr 1(37).

zania. Jest to przede wszystkim widoczne w tej drugiej grupie podatników (wzrost wszystkich trzech danych).

Tabela 3. Liczba podatników wybierających formy inne niż zasady ogólne według skali progresywnej

Rok	Zasady ogólne wg stawki liniowej	Ryczałt ewidencjonowany	Karta podatkowa
2011	410 813	544 478	117 911
2012	429 096	543 300	112 975
2013	446 485	546 683	109 706
2014	473 954	544 784	111 205
2015	502 648	545 572	105 869
2016	534 027	553 828	104 812

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób fizycznych za 2011–2016*, www.mf.gov.pl.

Tabela 4. Popularność rozliczania strat podatkowych przez podatników CIT

Rok	Liczba podatników	Wysokość strat z lat ubiegłych odliczonych od dochodu (w tys. zł)	Przeciętna strata z lat ubiegłych odliczona od dochodu (w tys. zł)
2007	21 900	8 204 183	375
2008	21 576	7 753 503	359
2009	20 466	5 956 424	291
2010	25 511	10 107 589	396
2011	28 720	12 021 964	419
2012	29 255	11 519 407	394
2013	34 153	12 534 055	367
2014	36 790	13 657 199	371
2015	38 813	12 606 336	325
2016	39 973	14 438 052	361

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2007–2016*, www.mf.gov.pl.

Tabela 5. Popularność rozliczania strat podatkowych przez podatników PIT rozliczających się według stawki 19%

Rok	Liczba podatników	Wysokość strat z lat ubiegłych odliczonych od dochodu (w tys. zł)	Przeciętna strata z lat ubiegłych odliczona od dochodu (w tys. zł)
2007	15 691	423 241	27
2008	18 254	436 642	24

Rok	Liczba podatników	Wysokość strat z lat ubiegłych odliczonych od dochodu (w tys. zł)	Przeciętna strata z lat ubiegłych odliczona od dochodu (w tys. zł)
2009	17 214	517 605	30
2010	21 297	824 160	39
2011	23 832	977 703	41
2012	23 283	886 577	38
2013	25 841	1 114 841	43
2014	26 996	1 144 085	42
2015	27 414	1 188 385	43
2016	26 262	1 114 808	42

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób fizycznych za 2007–2016*, www.mf.gov.pl.

Z kolei analizując dane zawarte w tabelach 6 i 7, można stwierdzić, że ulga na nabycie nowych technologii była narzędziem bardzo rzadko stosowanym przez podatników. W wypadku osób prawnych ich liczba nigdy nie przekroczyła 100 podatników. Najwyższe średnie zmniejszenie ciężaru podatkowego nastąpiło w ostatnim roku obowiązywania tej ulgi (2015). W 2016 r., już na zasadzie praw nabytych, skorzystało z niej zaledwie 40 podatników, dokonując od podstawy opodatkowania odliczenia w wysokości ok. 45,5 mln zł.

Tabela 6. Popularność ulgi technologicznej na gruncie ustawy o CIT

Rok	Liczba podatników	Kwota odliczenia (w tys. zł)	Przeciętna kwota odliczenia (w tys. zł)
2007	19	4 426	233
2008	26	7 847	302
2009	25	20 046	802
2010	33	31 289	948
2011	97	270 961	2 793
2012	94	439 385	4 674
2013	75	306 724	4 090
2014	80	283 846	3 548
2015	79	389 682	4 933
2016	40	45 406	1 135

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2007–2016*, www.mf.gov.pl.

W wypadku podatników PIT zainteresowanie ulgą poza latami 2010–2011 i 2015 było jeszcze mniejsze. Rekordowy pod względem liczby beneficjentów okazał się rok 2015, w którym ponad 470 podatników skorzystało z ulgi. Przeciętna kwota odliczenia wyniosła jednak zaledwie 1650 zł. Interesujące pod tym względem są lata 2013–2014, kiedy to liczba podatników korzystających z odliczenia wynosiła tylko trzydzieści parę osób, ale bardzo wysoka kwota odliczenia sprawiła, że każdy z podatników „zaoszczędził” średnio ponad 20 tys. zł.

Tabela 7. Popularność ulgi technologicznej na gruncie ustawy o PIT

Rok	Liczba podatników	Kwota odliczenia (w tys. zł)	Przeciętna kwota odliczenia (w zł)
2007	117	66	564
2008	11	51	4 636
2009	15	25	1 667
2010	398	258	648
2011	250	262	1 048
2012	42	140	3 333
2013	31	885	28 548
2014	37	754	20 378
2015	472	779	1 650

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacje dotyczące rozliczenia podatku dochodowego od osób prawnych za 2007–2015*, www.mf.gov.pl.

Niewielkie zainteresowanie podatników omawianą preferencją podatkową należy tłumaczyć wskazanymi wcześniej mankamentami jej konstrukcji. Nowa ulga na badania i rozwój przyniosła w pierwszym roku odmienne efekty niż poprzednia, przede wszystkim w grupie podatników CIT. W 2016 r. skorzystało z niej 264 podatników, dokonując odliczenia w wysokości 198 334 tys. zł. Oznacza to, że każdy podatnik objęty preferencją zmniejszył swój ciężar podatkowy średnio o kwotę 751 tys. zł. Dane dotyczące osób fizycznych (96 podatników i kwota odliczenia 390 tys. zł) mogą świadczyć o mniejszej skali prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej.

8. Zakończenie

Rozważania podjęte w niniejszym opracowaniu pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

- 1) Naturalną reakcją podatnika na obciążenia podatkowe jest opór, który może przybrać formę nielegalną (uchylanie się od opodatkowania) lub legalną (unikanie opodatkowania). Przyczyn minimalizacji podatków należy upatrywać przede wszystkim w naturze człowieka, ale również na przykład w zbyt wysokim poziomie obciążeń podatkowych, złej jakości legislacji podatkowej, nieakceptowanej przez podatników polityce podatkowej, uleganiu lobbिंगowi, poziomie prawdopodobieństwa kontroli podatkowych, dotkliwosci sankcji, poziomie etyki podatników i pracowników administracji skarbowej.
- 2) Optymalizacja podatkowa jest formą legalnego minimalizowania obciążeń podatkowych. Efektywne optymalizowanie podatków jest zachowaniem naturalnym z punktu widzenia przedsiębiorcy, który dąży do uzyskiwania korzyści finansowych w związku z prowadzoną działalnością. Podstawowym celem aktywności podatników, głównie przedsiębiorców, w zakresie optymalizacji podatkowej jest maksymalizacja zysku netto poprzez minimalizację obciążeń podatkowych. Podkreślenia wymaga bowiem fakt, że podatnik powinien kierować się racjonalnością ekonomiczną, a nie podatkową. Korzystanie przez przedsiębiorców z dopuszczalnych rozwiązań optymalizacji podatkowej przyczynia się do: ograniczenia kosztów podatkowych, zwiększenia przewagi rynkowej firmy (dzięki zmniejszeniu obciążeń podatkowych lub wykorzystaniu zachęt podatkowych), minimalizacji zagrożeń wynikających z ryzyka podatkowego. Z kolei nieodłącznym elementem działań optymalizacyjnych jest ryzyko podatkowe. Podatnik powinien je określić i zarządzać nim w sposób efektywny.
- 3) Optymalizacją podatkową nie jest nadużycie prawa podatkowego (obejście prawa podatkowego). To ostatnie jest postrzegane jako działanie nielegalne. Granicę między działaniami legalnymi a wykraczającymi poza ten zakres wyznacza przede wszystkim generalna klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania, a także tzw. małe klauzule odnoszące się do konkretnych transakcji mogących być przedmiotem optymalizacji podatkowej.
- 4) Istnieje wiele instrumentów optymalizacji podatkowej, spośród których najbardziej rozpowszechnione, niepozostawiające wątpliwości co do ich postrzegania jako relatywnie proste rozwiązania, możliwe do zastosowania przez praktycznie każdego przedsiębiorcę to: wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, optymalizacja podat-

kowa z wykorzystaniem przepisów o amortyzacji środków trwałych, rozliczanie strat z lat ubiegłych, ulgi inwestycyjne oraz uproszczone formy wpłacania zaliczek i kredyt podatkowy.

- 5) Analiza danych statystycznych udostępnianych przez Ministerstwo Finansów pozwala stwierdzić, że przedsiębiorcy chętnie korzystają z instrumentów optymalizacji podatkowej, o ile konstrukcja danego rozwiązania podatkowego nie budzi większych wątpliwości, a warunki, na jakich można z niego korzystać, są realne do spełnienia (preferencyjne formy opodatkowania, rozliczanie strat podatkowych, niektóre metody amortyzacji podatkowej). Przykładami źle skonstruowanego rozwiązania były obowiązująca do 2015 r. ulga na zakup nowych technologii i tzw. kredyt podatkowy.

Bibliografia

- Addressing Base Erosion and Profit Shifting*, OECD Publishing, Paris 2013.
- Biernacki K., *Ryzyko podatkowe i instrumenty jego minimalizacji w Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” 2017, nr 5.
- Ciupek B., *Strategia podatkowa przedsiębiorstwa w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych – możliwości i realizacja*, w: *Finansowe determinanty rozwoju przedsiębiorstw*, red. Z. Dresler, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2014.
- Corporate Loss Utilisation through Aggressive Tax Planning*, OECD Publishing, Paris 2011.
- Drywa A., *Kilka uwag na temat intensyfikacji zjawiska legalnego minimalizowania ciężarów podatkowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” 2016, vol. 50, no. 1.
- Dymek M., *Optymalizacja podatkowa, czyli jak oszczędzić na podatku dochodowym od osób prawnych*, ODDK, Gdańsk 2006.
- Falencikowski T., Nogalski B., *Polityka podatkowa a zarządzanie podatkami w przedsiębiorstwie*, w: *Finanse, bankowość i ubezpieczenia wobec wyzwań współczesności, t. II Finanse przedsiębiorstw, finanse publiczne i podatki*, red. K. Znanięcka, Akademia Ekonomiczna im. K. Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2002.
- Felis P., *Obciążenie pozarolniczej działalności gospodarczej zryczałtowanym podatkiem od przychodów – stan obecny i perspektywy zmian*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, 2014, nr 137.
- Felis P., *Opodatkowania według zasad ogólnych, liniowe czy ryczałtowe – dylematy wyboru małych i średnich przedsiębiorstw*, w: *Finanse przedsiębiorstwa*, red. P. Karpuś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006.

- Felis P., *Wybrane problemy wpływu amortyzacji podatkowej na finanse przedsiębiorstw*, „Rachunkowość Bankowa”, nr 10(35), październik 2007.
- Felis P., *Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw – ocena i proponowane kierunki zmian*, w: *Rozwój przedsiębiorczości oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, red. G. Gołębiowski, „Studia BAS” 2014, nr 1(37).
- Gajewski D., *Międzynarodowe unikanie opodatkowania w Polsce – istota i przyczyny (ze szczególnym uwzględnieniem problematyki holdingów)*, w: *Międzynarodowe unikanie opodatkowania. Wybrane zagadnienia*, red. D. Gajewski, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2015.
- Gajewski D., *Polityka Unii Europejskiej przeciwdziałająca szkodliwej międzynarodowej optymalizacji opodatkowania*, „Studia z Polityki Publicznej” 2015, nr 3(7).
- Gajewski D., *Przyczyny międzynarodowego unikania opodatkowania – zarys problemu*, w: *Międzynarodowe unikanie opodatkowania. Wybrane zagadnienia*, red. D. Gajewski, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Gaudement P.M., Molinier J., *Finanse publiczne*, PWE, Warszawa 2000.
- Gomułowicz A., Mączyński D., *Podatki i prawo podatkowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2016.
- Grądalski F., *System podatkowy w świetle teorii optymalnego opodatkowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.
- Hybrid Mismatch Arrangements: Tax Policy and Compliance Issues*, OECD Publishing, Paris 2012.
- Jamroży M., Sobieszek M., *Obniżanie ciężarów podatkowych*, ODDK, Gdańsk 2010.
- Kotlarek N., *Ulga z tytułu nabycia nowych technologii – mankamenty konstrukcji i propozycje modyfikacji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” 2016, vol. 50, no. 1.
- Krzywoń A., *Podatki i inne daniny publiczne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.
- Kudert S., Jamroży M., *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorców*, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2007.
- Ladziński A., *Prawne granice optymalizacji podatkowej*, „Przegląd Podatkowy” 2008, nr 6.
- Mastalski R., *Kontrowersyjne zagadnienia nowelizacji ordynacji podatkowej*, „Przegląd Podatkowy” 2005, nr 8.
- Olesińska A., *Klauzula ogólna przeciwko unikaniu opodatkowania*, Dom Organizatora, Toruń 2013.
- Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. H. Dzwonkowski, C.H. Beck (Legalis).

- Ożóg I., *Unikanie opodatkowania – co dalej?*, w: *Złota księga dla Profesora Jana Konstantego Szczepańskiego*, red. J. Ickiewicz, J. Ostaszewski, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017.
- Piekarz R., Markowski, A., *Znikające miliardy. Jak transfer dochodów za granicę drenuje polski budżet*, Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego, Raport 1/2015.
- Polska to głupi raj podatkowy*, wywiad z D. Gajewskim, „Rzeczpospolita” z 15 kwietnia 2017 r.
- Poszwa M., *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Rękas M., *Wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jako jedna ze strategii podatkowych przedsiębiorcy. Finanse 2009 – Teoria i praktyka. Finanse przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Nr 549. Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 39, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009.
- Stanik K., Winiarski K., *Praktyczne problemy nadużycia i obejścia prawa podatkowego*, Unimex, Wrocław 2011.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie podatkami osób fizycznych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie podatkami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2008.
- Szłęczak-Matuszewicz J., *Zarządzanie ryzykiem podatkowym w przedsiębiorstwie*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2008.
- Szymański W., *Strategiczne zarządzanie podatkami w małym i średnim przedsiębiorstwie w Unii Europejskiej*, Oficyna Prawa Polskiego, Warszawa 2012.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. 2017 poz. 2343).
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. 2018 poz. 200).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz.U. 2017 poz. 201).
- Werner A., *Pojęcie planowania i optymalizacji podatkowej*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, nr 126.
- Wyciślok J., *Optymalizacja podatkowa. Legalne zmniejszanie obciążeń podatkowych*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Wyciślok J., *Spółki kapitałowe i ich opodatkowanie. Optymalizacja podatkowa spółek kapitałowych*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Wyciślok J., *Spółki osobowe i ich opodatkowanie. Optymalizacja podatkowa spółek osobowych*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Wyrok NSA z 15 stycznia 2016 r., sygn. II FSK 3162/13.
- Wyrok NSA z 27 czerwca 2017 r., sygn. I FSK 1832/15.

Wyrok TK z 11 maja 2004 r., K 4/03.

Wyrok TK z dnia 11 maja 2004 r., K 4/03, OTK-A 2004, nr 5, poz. 41.

Wyrok WSA we Wrocławiu z 21 kwietnia 2005 r., sygn. I SA/Wr 3065/03.

Wyrzykowska A., *Optymalizacja VAT. Jak obniżyć swoje obciążenia podatkowe*, ODDK, Gdańsk 2006.

Zalecenie Komisji dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie agresywnego planowania podatkowego (2012/772/UE).